

Copyright © Gabriel García Márquez, and Heirs of
Gabriel García Márquez (and Mario Vargas Llosa)
Copyright © za srpsko izdanje Sezam book, 2021

Mario Vargas Ljosa
Gabrijel Garsija Markes

Dve samoće

Roman u Latinskoj Americi

(Lima, 5. i 7. septembar 1967.)
Izdanje Luisa Rodriguesa Pastora

Sa španskog prevela:
Vesna Stamenković

Sezam Book
Zrenjanin, 2021

Sadržaj

Sačuvane reči. <i>Huan Gabrijel Vaskes</i>	7
Jednom i nikad više. <i>Luis Rodriges Pastor</i>	17
Uvodna napomena. <i>Hose Migel Oviedo</i>	29
Roman u Latinskoj Americi – dijalog između Marija Vargasa Ljose i Gabrijela Garsije Markesa	35
Prvi deo	37
Drugi deo	73
Svedočanstva.....	109
Prošlo je mnogo godina, ali još pamtim. <i>Abelardo Sanćes Leon</i>	111
Život i književnost. <i>Abelardo Okendo</i>	115
Susret Marija Vargasa Ljose sa Gabrijelom Garsija Markesom. <i>Rikardo Gonsales Vihil</i>	119
Vargas Ljosa o Garsiji Markesu	123
Intervjui	135
Garsija Markes: „Iskovali smo Veliki američki roman”	137
Gabrijel Garsija Markes. Njegov ključ: iskrenost	147

Sačuvane reči

Prošle su pedeset dve godine otkako su Vargas Ljosa i Markes, dva latinoamerička romanopisca, tada još uvek mlada, u Limi vodili ovaj veoma neobičan razgovor, koji će čitalac uskoro imati pred sobom. Veoma je neobičan, jer u njemu nema nijedne važne reči koja se u međuvremenu nije drastično promenila. Naslov razgovora, „Roman u Latinskoj Americi“, deluje neutralno, kao jednostavan i jasan opis, ali odmah postajemo svesni da ni roman, ni Latinska Amerika, a pogotovo latinoamerički roman, nisu ono o čemu su Vargas Ljosa i Garsija Markes razgovarali u septembru 1967. A tako je – obratite pažnju – upravo zbog toga što su se dogodili Vargas Ljosa i Garsija Markes, jer je ova polovina veka bila period uspeha i uticaja „Sto godina samoće“, neizmerne ambicioznosti „Razgovora u katedrali“, čudesa naše tradicije, koja predstavljaju „Hronika najavljene smrti“ i „Rat za smak sveta“; jer ovih pola veka je, takođe, vreme

preobražaja našeg političkog sveta (od slučajeva Padilje i Pinočea do fudžimorizma i dugovečnosti Fidela Kastr), a u svakom od njih bila su prisutna ova dva romanopisca. Borhes, o kome se često govori u ovom razgovoru, zauvek je postavio tu ideju u svojoj priči „Pjer Menar, autor *Don Kihota*”. Prolazak vremena i to njegovo čudesno otelotvorenje u vidu knjiga koje pišemo – menja reči.

Ovo je jedan od najproduktivnijih načina čitanja ovog razgovora. Za nas, latinoameričke čitaoce i romanopisce, reči koje su se 1967. koristile kako bi se opisao taj istorijski trenutak više ne postoje. Uništene su i ponovo stvorene tokom godina, i mi ih danas ne koristimo na isti način na koji su ih koristili oni. Govoreći o samoći kao temi svojih knjiga, Garsija Markes se plaši da će zvučati previše „metafizički”, i samim tim „konzervativno”. Kad Vargas Ljosa govori o „odgovornosti” autora ili kada raspravlja o nivou „angažovanosti” određenih romana svog sagovornika, osećamo ili barem naslućujemo koliko je snažan bio pritisak političkog sveta na njih. I književna stvarnost bila je drugačija. Pokušavajući da definiše i opiše ogromne inovacije koje donosi roman „Sto godina samoće”, pokušavajući, mogli bismo reći, da čiodom probode žutog leptira, Vargas Ljosa prvo

govori o realizmu, zatim o neverovatnim ili poetskim epizodama, pa o mogućnosti da je u suštini u pitanju knjiga fantastike. Garsija Markes odgovara braneći svoju poziciju realističkog autora, navodeći da je fantastično neraskidivi deo latinoameričke stvarnosti, i tvrdeći, sa zadivljujućom pronicljivošću, kako bi ta stvarnost mogla da donese nešto novo u svetskoj književnosti. Ali u njihovom razgovoru postoji praznina, ili nešto što osećamo kao prazninu, budući da se nikada, ni u kakvom obliku ne pominje izraz koji čitalac očekuje, izraz koji lebdi oko njih, ali ga još uvek niko nije otkrio – *magični realizam*. Da, možda je upravo u tome problem ovog dijaloga. Te 1967. godine svet je bio tako nov da neke stvari još nisu imale ime.

Jedna je, međutim, već dobila ime – ime koje se pretvorilo u princip, ali je vremenom postalo deo našeg intelektualnog okruženja. Vargas Ljosa ga je izgovorio samo jednom. Pitao je Garsija Markesa šta on misli o *bumu* latinoameričkog romana. Ni *bum*, naravno, u to vreme nije bio isto što je danas, i jedna od blagodeti ovog dijaloga je upravo u tome što su njegovi učesnici uhvaćeni u trenutku kada ovaj fenomen počinje da dobija oblik. Mi, čitaoci latinoameričkih romana, još uvek

naširoko raspravljamo o tome u kom je trenutku sve počelo. Kad je to bilo? Da li je to bila nagrada „Biblioteka breve”, koju je roman „Grad i psi” dobio 1962. godine? Ili nepredvidivi uspeh „Sto godina samoće” kod čitalačke publike? Bilo kako bilo, ovaj razgovor u Limi neka je vrsta ključa za ovaj fenomen. Četiri jahača *buma*, u zabavnoj, ali veoma ozbiljnoj klasifikaciji koju će godinama kasnije napraviti Hose Donoso, pored dvojice koji ovde razgovaraju, čine i Kortasar i Fuentes. Za njima idu Borhes, Oneti i Rulfo. (Oneti će u jednom intervjuu reći: „Povukao me je *bum*”). Književna fikcija dvadesetog veka više neće biti ista nakon što njom protutnje ova imena, i zato je pomalo dirljivo slušati Garsiju Markesa i Vargasa Ljosu kako razgovaraju o onome što im se dešava iskreno i pomalo iznenađeno, kao dva mlada pterodaktila koja se pitaju šta je kog đavola ta evolucija. Govoriti o „Sto godina samoće” kao o novoj knjizi koja još uvek stoji na polici sa novim izdanjima – kako nam to danas neobično zvuči. I koliko je fantastično videti Vargasa Ljosu kako spontano komentariše knjigu svog kolege, improvizujući tako duboku i pronicljivu kritiku da bismo „Istoriju jednog bogoubistva”, studiju koju je objavio četiri

godine kasnije, mogli shvatiti kao obično proširivanje i razvijanje ideja koje je izneo u Limi.

To je taj Vargas Ljosa – romanopisac, kritičar, vlasnik istančanog sluha za svoju profesiju, uvek sa skalpelom u ruci. Pored njega, Garsija Markes ulaže veliki napor da odbrani svoj ugled instinktivnog, gotovo divljeg pripovedača alergičnog na teoriju, koji ne ume dobro da objasni sebe i svoje knjige. Naravno, to nije istina. Garsija Markes je odlično znao čemu služi svaki šrafciğer u njegovoj kutiji sa alatom. I kao i svaki veliki romanopisac, odlično je poznao umetnost čitanja. Reči koje ovde pripisuje uticaju Vilijama Foknera ili njegovom prisustvu u novom latinoameričkom romanu, vrede isto kao i bilo koja disertacija od više stotina stranica. Međutim, dijalog predstavlja i scensku postavku dva suprotstavljena shvatanja književnog stvaralaštva, a imajući u vidu da je poetika jedan od oblika temperamenta, čitalac će se i ovde naći pred očiglednim kontrastom. S jedne strane nalazi se intelektualna velikodušnost Vargasa Ljose, spremnog da preuzme ulogu ispitivača i glavnu reč prepusti Garsiji Markesu, iako mu je u koferu još

sveža Nagrada „Romulo Galjegos”, a sa druge stidljivost Garsije Markesa, koja se ispoljava u igrama reči, oštroumnim epigramima i naizgled nenameranim preuveličavanjima. Na primer, kada Garsija Markes tvrdi da je u mladosti već imao prvi pasus „Sto godina samoće”, identičan onome koji se nalazi u samoj knjizi, znamo da laže. Ali ta laž je produžetak njegove pripovedačke nezajažljivosti, koja želi da od samog početka – i to veoma pedantno – izgradi sopstvenu legendu.

„Roman u Latinskoj Americi” godinama je živio izvan sveta. Mogao se naći samo u piratskim izdanjima, sumnjivog autorstva ili na crnom tržištu. Ja sam bio jedan od onih koji su se okoristili o takvo stanje stvari: imao sam dvadeset jednu godinu i jednu jedinu opsesiju – da naučim da pišem romane – kad mi je jedan vlasnik knjižare u Bogoti, koji je radio sa retkim izdanjima, pomeno tu knjigu i rekao mi proročkim glasom da u njoj ima više važnih lekcija o tome kako pisati romane, nego na bilo kojim studijama književnosti. Rekao mi je da knjige nema. Videvši moje očajanje, ponudio mi je da fotokopiram njegov primerak. Svako ko je sa dvadeset godina imao neku neutaživu glad shvatiće da sam prihvatio tu

ponudu jer niko nikad ne zna odakle će mu doći otkrovenja koja bi mogla da ga preobraze u ono što bi želeo da bude, i jedino rešenje jeste pratiti svaki trag, iscrpeti svaku mogućnost. Danas, četvrt veka kasnije, imam lično zadovoljstvo da predstavim ove sačuvane reči, ove reči, koje mi se sada čine kao spasene od brodoloma, i činim to sa uverenjem da će nekog čitaoca, a možda i nekog budućeg romanopisca, prosvetliti i nadahnuti isto kao što su onda mene.

*Huan Gabrijel Vaskes,
maj 2019.*